

PATVIRTINTA
Vilniaus universiteto Senato
2011 m. vasario 1 d. nutarimu Nr. S-2011-1

VILNIAUS UNIVERSITETO STATUTO PROJEKTO RENGIMO PRINCIPINĖS NUOSTATOS

*Universitetas nėra mašina, siekianti konkretaus tikslo
ar gaminanti konkretų produktą; tai yra žmogiškosios veiklos būdas.*

(Michaelas Oakeshottas (1901-1990) – anglų filosofas)

Vilniaus universiteto Senatas, vadovaudamasis Universiteto steigėjo karaliaus Stepono Batoro priesaku, kad Universitetas taptų tarptautiniu mokslo centru, ir Universiteto įsteigimą patvirtinusio popiežiaus Grigaliaus XIII palinkėjimu, kad jis gyvuotų per amžius, tvirtai laikosi nuostatos, kad 1579 metais įsteigta ir *Academia et Universitas Vilnensis Societatis Jesu* pavadinta, 1832 metais Rusijos caro valdžios uždaryta, 1918 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Valstybės Tarybos atgaivinta ir Vilniaus universiteto vardą gavusi, daugelį okupacijų pergyvenusi ir šiandien Lietuvą reprezentuojanti svarbiausia Lietuvos valstybės mokslo ir studijų institucija yra tas pats Vilniaus universitetas – Lietuvos nacionalinis turtas ir viso pasaulio kultūros paveldas, kad ir kokia būtų santvarka, politinė priklausomybė, dominuojančios idėjos ar kalbos.

Viena vertus, laikydamasis šių Universiteto veiklos tęstinumo istorinių priesakų, kita vertus – atsižvelgdamas į Lietuvos Respublikos Seimo valią pertvarkyti Universitetą iš biudžetinės įstaigos į viešąją įstaigą bei su tokiu pertvarkymu susijusią būtinybę patvirtinti naują Universiteto statutą, Vilniaus universiteto Senatas parengė 1990 m. birželio 12 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos (Atkuriamojo Seimo) įstatymu patvirtinto Vilniaus universiteto statuto naują redakciją, vadovaudamasis šiomis principinėmis nuostatomis.

1. 2009 m. balandžio 30 d. priimto Mokslo ir studijų įstatymo (toliau – MSI) 28 straipsnio „Aukštosios mokyklos statusas“ 1 dalyje yra teigiama, kad „Aukštosios mokyklos statusas <...> yra steigimo dokumentas, kuriuo aukštoji mokykla vadovaujasi savo veikloje“. Ši beveik pažodžiui Viešųjų įstaigų įstatymą kartojanti (plg. su šio įstatymo 6 straipsnio „Viešosios įstaigos įstatai“ 1 dalimi: „Įstatai yra steigimo dokumentas, kuriuo viešoji įstaiga vadovaujasi savo veikloje“) MSI nuostata neabejotinai visa apimtimi taikytina po MSI įsigaliojimo įsteigtos aukštosios mokyklos atžvilgiu, tačiau dalimi, kurioje kalbama apie aukštosios mokyklos steigimą, ji niekaip negali būti taikoma Vilniaus universitetui, nes Vilniaus universiteto steigimo dokumentas yra 1579 m. balandžio 1 d. Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Stepono Batoro privilegija.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į kai kuriuos su Vilniaus universitetu susijusius Lietuvos valstybės ir jos teisės istorijos faktus: nei 1918, nei 1939, nei 1990 metais Vilniaus universitetas nebuvo steigiamas. 1918 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Valstybės Taryba priėmė įstatymą „Vilniaus universiteto statutas“, kurio 1 straipsnyje įrašyta: „Vilniaus universitetas atgaivinamas nuo 1919 m. sausio 1 d. Jis yra mokslo ir mokymo įstaiga ir 1832 m. uždaryto Vilniaus universiteto turtų paveldėtojas“ (žr. Lietuvos Valstybės žinios, 1918-12-29, Nr.1 papild. -3a). 1939 m. gruodžio 13 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas paskelbė Seimo 1939 m. gruodžio 13 d. priimtą įstatymą, kurio 1 straipsnio 1 punkte įtvirtinta, kad „Lietuvos valstybėje yra <...> 1918 m. gruodžio 5 d. įstatymu atgaivintasis Vilniaus universitetas Vilniuje <...>.“ (žr. Lietuvos Valstybės žinios, 1939-12-16, Nr.683-5078).

Šią Lietuvos įstatymų leidėjo tradiciją pratęsė ir Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba (Atkuriamasis Seimas) 1990 m. birželio 12 d. įstatymu Nr. I-281 „Dėl Vilniaus universiteto statuto patvirtinimo“ patvirtinęs Vilniaus universiteto įsteigimo istorinį faktą: „Vilniaus universitetas <...>, įsteigtas 1579 m. balandžio 1 d. didžiojo Lietuvos kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Stepono Batoro privilegija <...>. Taigi nepriklausomos Lietuvos valstybės ir teisės istorijoje visą laiką, kai reikėdavo spresti Vilniaus universiteto teisinio statuso klausimą, tai būdavo daroma Lietuvos Respublikos įstatymu pripažįstant istorinį Vilniaus universiteto įsteigimo faktą ir jo veiklos tęstinumą.

2. Konstatavus neginčytiną faktą, kad Vilniaus universitetas nėra naujai steigiamas mokslo ir studijų institucija (1579 m. įsteigto Vilniaus universiteto istorinis veiklos tęstinumas ir nauja statuto redakcija pagal Lietuvos Respublikos teisę patvirtinta 1990 m. birželio 12 d. Seimo priimtu įstatymu, kurio galiojimas nėra atšauktas ar kaip nors kitaip apribotas), jam negali būti taikomi 2009 m. balandžio 30 d. priimto Mokslo ir studijų įstatymo (toliau – MSI) reikalavimai, susiję su valstybinio universiteto įsteigimu ir jo steigimo dokumento patvirtinimu, *inter alia* – reikalavimai, kad valstybinio universiteto statutas tvirtinamas Seimo nutarimu (MSĮ, 28 str., 4 d.). Laikantis teisinės formos ir galios tęstinumo principo, jau įsteigto valstybinio universiteto senato Seimui pateiktas atnaujintas statutas turi būti tvirtinamas tokios pačios galios ir formos teisės aktu, kuriuo atitinkamoje teisės sistemoje universitetas buvo įsteigtas arba kuriuo anksčiau įsteigto universiteto veikla buvo atgaivinta ir pratęsta.

Šią nuostatą patvirtina ir galiojantis teisinis precedentas: 2000 m. kovo 21 d. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Aukštojo mokslo įstatymą (galiojo iki 2009-05-12), su šio įstatymo reikalavimais suderintą ir Senato pateiktą Vilniaus universiteto statuto naują redakciją Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino ne Seimo nutarimu (kaip kitų valstybinių universitetų), bet priimdamas Lietuvos Respublikos 1990 m. birželio 12 d. įstatymo „Dėl Vilniaus universiteto statuto

patvirtinimo“ pakeitimo įstatymą (Valstybės žinios, 2002, Nr. 48-1834), kuriuo buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos 1990 m. birželio 12 d. įstatymo „Dėl Vilniaus universiteto statuto patvirtinimo“ nauja redakcija.

3. Iš argumentų, pateiktų šio rašto 1 ir 2 punktuose, neturėtų būti daroma išvada, kad Vilniaus universitetas apskritai kvestionuoja Universiteto savininko, Lietuvos valstybės, vardu veikiančio Lietuvos Respublikos Seimo sprendimą pertvarkyti visas valstybines aukštąsias mokyklas iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas (MSĮ 96 str.). Tačiau pripažindamas tokią Lietuvos Respublikos Seimo teisę, Universitetas kartu atkreipia įstatymų leidėjo dėmesį, kad nei Mokslo ir studijų įstatymas, nei Viešųjų įstaigų įstatymas ir juo labiau poįstatyminiai teisės aktai negali riboti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos Universiteto autonomijos, kurios vienas iš esminių elementų – savivaldos principu grindžiama Universiteto bendruomenės teisė savarankiškai nustatyti ir įtvirtinti statute Universiteto organizacinę ir valdymo struktūrą.

Šiuo požiūriu atkreiptinas dėmesys ir į Konstitucinio Teismo oficialiąją konstitucinę doktriną, teigiančią, kad įstatymų leidėjas, nepaneigdamas aukštųjų mokyklų autonomijos principo, įstatymais gali nustatyti tik aukštųjų mokyklų organizacinės ir valdymo struktūros pagrindus, todėl MSĮ įtvirtintas reguliavimas vertintinas kaip Universiteto organizacinės ir valdymo struktūros pagrindų nustatymas, bet ne konkrečios struktūros įtvirtinimas. Kartu tai reiškia, kad Senatas, aukščiausia kolegiali Universiteto valdymo institucija, viena vertus, turi prerogatyvą keisti galiojantį statutą, MSĮ įtvirtinto teisinio reguliavimo pagrindu pertvarkydamas Universiteto organizacinę ir valdymo struktūrą, kita vertus – Senatas gali Statute įtvirtinti nuostatas, kurių *expressis verbis* nėra MSĮ tekste, tačiau kurios tiesiogiai kyla iš konstitucinio aukštosios mokyklos autonomijos statuso bei iš Senato teisės (ir pareigos!) nustatyti konkrečią Universiteto organizacinę ir valdymo struktūrą ir detalizuoti MSĮ įtvirtintų valdymo organų sudarymo tvarką ir kompetencijų tarp jų paskirstymą.

4. Įstatymų leidėjas, 2009 m. balandžio 30 d. Mokslo ir studijų įstatymu nustatydamas aukštosioms mokykloms privalomus organizacinės ir valdymo struktūros pagrindus, iš esmės pakeitė iki tol veikusią aukštųjų mokyklų tarybų teisinį statusą, pertvarkydamas šias tarybas iš valstybinės ir visuomeninės priežiūros bei globos institucijų į aukštosios mokyklos valdymo institucijas. Toks teisinis reguliavimas yra rimtas iššūkis konstituciniam aukštųjų mokyklų autonomijos statusui, kadangi Konstitucinis Teismas yra nedviprasmiškai išaiškinęs, kad negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad institucija, kuri vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurios paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei, be kontrolės ir priežiūros funkcijų, vykdytų ir aukštosios mokyklos valdymo funkcijas. Pagal minėtą oficialiąją Konstitucinio Teismo doktriną aukštosios mokyklos valdymo funkcijų įgyvendinimas

priskirtinas paprastai iš aukštosios mokyklos akademinės bendruomenės narių formuojamoms aukštųjų mokyklų valdymo institucijoms, įgyvendinančioms aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas.

Remiantis oficialiąja Konstitucinio Teismo doktrina darytinos trys išvados: (1) įstatymų leidėjas, siekdamas įgyvendinti valstybės priedermę tinkamai prižiūrėti aukštųjų mokyklų veiklą, turėtų papildyti MSĮ, numatydamas specialios ir nuo aukštosios mokyklos valdymo organų aiškiai atskirtos institucijos aukštosios mokyklos valstybinei ir visuomeninei kontrolei ir priežiūrai atlikti įsteigimą; tokia institucija galėtų būti formuojama išimtinai vien tik iš asmenų, nepriklausančių aukštųjų mokyklų personalui ir studentams; (2) Universiteto tarybos, valdymo organo, sudėtyje gali būti ir ne Universiteto akademinė bendruomenei priklausančių narių, tačiau jie jokių būdu negali sudaryti tarybos narių daugumos; (3) Tarybos, Universiteto valdymo organo, veikla legitimi yra tik tuo atveju, jei lemiamas vaidmuo sudarant Tarybą tenka aukščiausiai Universiteto savivaldos funkcijas įgyvendinančiai institucijai – Senatui.

Kruopščiai pasvėręs visus šiuos argumentus, Vilniaus universiteto Senatas, pagal galiojanti teisinį reguliavimą aukščiausias Universiteto valdymo organas, priėmė tokią Statuto atitinkamų straipsnių (žr. pridedamo Vilniaus universiteto Statuto III skyriaus „Universiteto valdymas“ nuostatas) redakciją, kuri ne tik atitinka galiojančiame MSĮ įtvirtintus aukštųjų mokyklų organizacinės ir valdymo struktūros pagrindus, bet ir nesudaro pagrindo ateityje kilti teisinio reguliavimo konfliktui, jei įstatymų leidėjas nuspręstų įsteigti specialią ir nuo aukštosios mokyklos valdymo organų aiškiai atskirtą instituciją aukštosios mokyklos valstybinei ir visuomeninei kontrolei ir priežiūrai atlikti.

5. Poreikis parengti Vilniaus universiteto statuto naują redakciją kyla ne vien dėl prievolės suderinti galiojančio Statuto nuostatas su naujajame MSĮ įtvirtintais aukštųjų mokyklų veiklos teisinio reguliavimo pagrindais – Statuto atnaujinimas būtinas ir dėl kitų Universiteto gyvenimui stiprų poveikį jau padariusių ir neabejotinai darysiančių ateityje veiksnių, pavyzdžiui: dėl vis didesnio atsivėrimo pasauliui, dėl vis stiprėjančios konkurencijos tarptautinėje mokslo ir studijų institucijų sistemoje, dėl demografinių ir migracinių procesų ir pan. Į būtinumą modernizuoti universitetus, stiprinant jų autonomiją ir sukuriant sąlygas lanksčiai reaguoti į sparčiai kintančios aplinkos iššūkius, dėmesį ne kartą yra atkreipusi Europos Komisija ir Europos universitetų asociacija. Siekdamas sukurti teises sąlygas lanksčiai ir autonominei Universiteto bendruomenės ir valdymo organų veiklai, Universiteto Senatas priėmė Statuto redakciją, kuri, viena vertus, maksimaliai dera su MSĮ 28 str. 2 dalies reikalavimais bei kitomis pamatinėmis MSĮ nuostatomis, kita vertus – Statutu įtvirtintas teisinis reguliavimas ateityje leis Universiteto bendruomenei per Statute įtvirtintus valdymo organus operatyviai prisiderinti prie globalėjančio pasaulio raidos tendencijų.

Šią poziciją ir Universiteto teisę pačiai kurti didžiąją dalį reikalingo teisinio reguliavimo taip pat pagrindžia Konstitucinio Teismo oficialioji konstitucinė doktrina, pagal kurią konstitucinė aukštųjų mokyklų autonomijos garantija suponuoja, kad didžiąją dalį teisinio reguliavimo, būtino sėkmingai aukštosios mokyklos veiklai, turi sudaryti lokalūs – pačios aukštosios mokyklos priimti – teisės aktai. Šia lokaliai teisėkūros teise Vilniaus universitetas naudojasi labai atsakingai, todėl ir priimtoje Statuto naujojoje redakcijoje yra *expressis verbis* minimi svarbiausi Universiteto lokalūs teisės aktai: Senato darbo reglamentas, Tarybos darbo reglamentas, Pavyzdiniai akademiniai ir neakademiniai kamieninių padalinių nuostatai, Mokslinės veiklos ir studijų reguliavimas, Ginčų nagrinėjimo komisijų sudarymo, ginčų nagrinėjimo ir sprendimų įgyvendinimo tvarkos nuostatai ir kt.

Visos šios principinės nuostatos, kuriomis vadovavosi Vilniaus universiteto Senatas, rengdamas ir priimdamas Vilniaus universiteto statutą, tiesiogiai koreliuoja su Lietuvos Respublikos Seimo ir Vyriausybės įsipareigojimu suteikti aukštosioms mokykloms „įstatymuose įtvirtintą specialų, autonomiškumą užtikrinantį, teisinį statusą“ (žr. Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės programos“ patvirtintos Vyriausybės programos 608 punktą). Todėl Vilniaus universiteto statuso įstatyminis įtvirtinimas būtų neabejotinai teigiamas teisinio reguliavimo ir visos aukštojo mokslo reformos rezultatas.

Vilniaus universiteto senato pirmininkas

prof. Domas Kaunas